

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

Caput 10. Quotuplex sit translatio?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

deprehendes, quòd faciat pallidos ; & esse metonymiam (in qua effectus pro causa ponitur) intelliges. Idem est de aliis tropis, & eorum speciebus ; quarum differentias si bene perspectas habueris, facilè dignosces, quòd quid sit referendum.

CAPUT X.

Quotuplex sit translatio ?

Metaphora, seu translatio antonomastice dicta, quia fieri potest modis quatuor, statuitur esse *quadruplex*. *Primus modus* est cum ab animato transfertur significatio ad animalium propter similitudinem, quæ inter illa est. Dicitur autem hîc *animal* seu *animatum* (nam animal hîc latè sumitur pro eo, quod habet animam) quidquid vivit, seu vitâ rationali, ut homo, Angelus, Deus ; seu sensitivâ ut brutum, seu vegetativâ tantùm ut arbor, flos, herba, radix, & quidquid crescit propriè, non accepto augmento ab extrinseco, sicut mons, aut lapis. Exempla ad illustrandum & facilitandum tironibus hunc tropum adjungo complura, quod in aliis tropis similiter eadem ex causa præstado, ut juvenes inter legendum authores facilè tropicas locutiones dignoscant, & alias ex se facere norint. Hoc itaque primo modo Cato Philosophorum Deus dictus est. Sicut & Augustus Cæsar à Virgilio Ecloga 1.

O Me-

O Melibæe, Deus nobis hæc otia fecit ,
 Namque erit ille mihi semper Deus.

Et Cicero 2. de Orator. in qua (argu-
 mentorum dispositione) tu mihi semper De-
 us videri soles. Sic etiam homo homini Deus
 dicitur, & homo homini lupus, & loquax ra-
 na, mutus, piscis; fæminæ garrulæ, anseres aut
 hirundines, innocens ovicula; cantor, chori
 luscinia; astutus, vulpes compellatur. Ita fu-
 rem dicemus Mercurium & Cacus; juve-
 nem gratiosum, Ganymedem; senem truce ,
 Saturnum; sagam, Circeam, aut Medæam; ve-
 tulam, Hecubam; fortem, Herculem &c. Ità
 pinguem, Catullus appellavit porcum um-
 brum; & nos passim pigrum, pecus Arcadi-
 cum, seu asinum nominamus; sicut & mor-
 dacem, invidumque, canem. Huc pertinet
 ad gubernacula, ad clavum sedere; hoc enim
 à nautis ad Reipubl. Moderatores transfer-
 tur. Sed creberrimæ sunt, quæ à sensibus
 ad intellectum , aut ab uno sensu ad alium
 transferuntur. Sic sentire pro judicare accipi-
 tur; videre pro intelligere; olfacere, odorari
 rē pro advertere, degustare orationis suavita-
 tem, vel primoribus libris degustare , id est,
 obiter cognoscere, rem tangere, concoque-
 re, devorare injuriam , sapere multum ,
 virtutem nec de facie quidem nôsse refri-
 care præteritum dolorem , abligurire bo-
 na. Cicero in Pisonem. Pompejus in-
 quit non gustaverat istam tuam Philo-
 sophiam. Sic oculus mentis, intellectus;

126 *De Exornatione Argumentationis*
conceptus, partus ingenii ; cæcum judici-
um &c.

Secundus modus est, quando ab inanimatis
transfertur significatio ad similiter inani-
mata ; cuiusmodi sunt : res ad votum flu-
unt, agnosco veteris livoris flammam ; licet
enim livor, odium & his similia sint in re ani-
mata , ipsa tamen non sunt animata. Sic
etiam dicimus, fulmen vel flumen Eloquen-
tiæ, oratio dulcis, orationis torrens, mare
verborum, gutta vel mica consilii , aut ju-
dicii non est in te. Item terrena cogitatio,
stramineum acumen, tristitiæ nubes, cu-
rarum fluctus, terra æstu ardet, radii rota-
rum, mare vitreum, aqua crystallina, sol
aureus, imber igneus pro deciduis in incen-
dio flammis ; Thessala Tempe vel paradi-
sus, pro loco amœno ; tempora nubila,
vinculum adamantinum, stellæ gemmæ cœli,
flores stellæ vel gemmæ telluris ; nix tacita-
rum vellus aquarum ; palæstra literaria,
resarcire damna, bellorum turbines, fun-
damentum pacis, rudera urbium, cada-
vera.

Tertius modus est, quando ab inanimato
ad animatum transfertur significatio. Hoc
modo D. Thomas Aquinas est sol Theolo-
gorum, sicut Virgilius Poëtarum. Sic Livius
de Græcia : Quò cecidisti flos ille terrarum,
sol & sal gentium ; accipitur autem hîc Græ-
cia pro Græcis per metonym., continens
pro contento. Virgil. incenditque animum
dictis. Caput serenum, vino somnoque

sepultus, spirare minas, à vento enim transfertur ad hominem: attonitus, id est, percussus, à tonitru ductâ similitudine; fulmen belli Scipio. Appion Polyhistor à Tiberio dictus est mundi cymbalum ob garrulitatem. Sic Aelius pertinax, quòd multis calamitatibus exerceretur, dicebatur fortunæ pila. Huc pertinet expolire animum, disfluere amicitiam, homo lutulentus, pro sordidus, animo cadere, capitis nives apud Horatium pro canitie, excolere ingenium, culti mores, fulcrum civitatis, columna Ecclesiæ, homo plumbeus, ferreus &c.

Quartus modus est, quando ab animato ad inanimatum transfertur significatio; ut, divina virtus, divinum ingenium, angelica virtus, angelica puritas, diabolicum ingenium, brutum fulmen, cæca nox, calamitas hominum, strages vel clades; calamitas enim propriè significat calamos segetis grandine quassos. strages autem est arborum cæsarum, & stratarum; clades verò dicitur, cum tempestate arborum rami sunt fracti. Hæc Civitas, quæ ab hoste nondum capta est, est Virgo stylus floridus, radix montis, sol oculus mundi, flos panis, flos lactis, maris placidi vultus, iratum mare, inhospitalis Caucasus. Pindarus pluviam vocavit filiam nubis. Quæ cæli lachryma etiam dici potest, quo pacto dicimus cælum flet, tristatur &c. Hoc modo signa in Zodiaco sua nomina acceperunt: Aries, taurus, gemini, cancer, leo &c. Habent enim similitudinem cum his quorum nomi-

na sortita sunt. Sic etiam vinum dicimus sanguinem terræ, vel sanguinem uvæ, lac le-
num &c. Habet hic modus miram gratiam, mirificè que animos afficit, si rebus inanima-
tis actum aliquem, v.g. affectum vel vocem, aut vitam tribuamus, v.g. Saxa & parietes loquuntur opera tua, scannæ testantur, & clamant segnitiam tuam. Virgilius.

Progredimur portu, terræque urbem
que recedunt.

Sic scriptura, Vox sanguinis (Abel) elamat de terra ad me: montes exultaverunt ut arietes & colles &c. Cæli enarrant gloriam Dei. Flumina plaudent manu, & colles exultabunt &c. Inebriabo sagittas meas sanguine: quot homines non devoravit gladius hostilis: Osee 9. arca & torcular non pascet eos, & mustum mentietur eis Isaia 14. Ejula, porta, clama civitas &c. Cicero pro Marcello: parietes, mediis fidiis, ut mihi videretur, hujus curiæ tibi gratias agere videntur. Virgilius: respondent omnia sylvæ. Quamvis autem illustrissimus Trogus sit Metaphora, habet tamen suas labeles, quibus inquinatur, & vitia, quæ proinde Oratori cavenda sunt. Primum est *Dissimilitudo*, id est, quando primâ fronte apparet major dissimilitudo & discovenientia, quàm convenientia, & similitudo: tunc enim, cum similitudo lateat, non declarat, sed obscurat intellectum audientis, ideoque placere non potest, cum interim metaphora ideo assumatur, quod rem clariùs aut significantiùs exprimat. Errabis itaque si dicas:
ad cau-

ad caudam orationis venio, mactare aliquem beneficiis, lapis doloris cor meum affligit, naves in mari ambulant, tempus, aut diem hodiernum combussit, inaratos habet mores, id est, incultos. Dies ad umbilicum est. Ex cordis centro, mare hydropicum, caseus sigillum ventriculi est, epistomium intelligentiæ, Medicus ægrorum Consul, animus est succus corporis. Corpus est theca vel vagina animæ, cancer est sator; baculis verborum te cædam, aves in aëre natant. Tale est illud Ennii: ingentes cæli fornices, fornix enim exiguum quid respectu cæli, & non habet circuli seu sphaeram, rectis enim surgit lateribus, cælum autem sphaericum est.

Alterum est si *similitudo sit longè petita*, id est à rebus minùs notis & obviis; si enim sit ducta à rebus abstrusis non intelligetur: unde si coram rudibus dicas, pigrum animal haud, mulierem sirenâ, verumnum, aut Cycladam insulam mobilem, Deum esse α & ω . malè feceris nisi explicationem adjungas. Meliùs itaque dixeris pigrum asinum, mulierem arundinem, Deum rerum omnium fontem. Sic vitiosum est si dicas: Syrtim patrimonii, charybdim bonorum, hæc enim non sunt passim nota; meliùs igitur scopulum & voraginem posueris, hæc enim visa sunt pluribus.

Tertium est, si *similitudo sit humilis*, id est, vilis, & abjecta, ut si perspicax ingenium aciculæ conferas; si solem dicas mundi candellam, pluviam cæli urinam, doctum septena-

rum

rum artium candelabrum, solem scultetum
siderum, aut pistorem matutinæ lucis, nivem
sputum solis, Consulem aurigam civitatis,
parochum animarum opilionem, B. Virgi-
nem tectum Sodaliū, Deum figulum ho-
minis, salutare, multâ salute conipuerē, aut
plenis buccis salutem propinare, ex toto cor-
dis lyripipio, butyro lætitiæ perfundi, prò læ-
tari. Hic tamen adverte, si res sit despiciatū
habenda, posse usurpari vilem similitudinem,
v.g. fileas tu rana, tu musca, tu pulex, grille
&c. Sic Assyrii vocabant Hebræos mures
è cavernis prodeuntes ex contemptu, & Mi-
phiboseth Regis filius se canem mortuum ex
humilitate: quò tamen casu præter metapho-
ram est simul hyperbole de qua infra. Ad-
hibetur etiam subinde vilis similitudo, quia
sublimior & melior sæpè non occurrit, aut
aliis est ignota, aut non ità ad captū rem au-
ditoribus exprimit. Sic Christus se vocat vi-
tulū saginatum, pastorem, ostium, prædica-
tores autem canes; quia rem ad captum rudi-
dium, quibus loquebatur, explicare cupie-
bat. Et univèrsim notandum est in scriptura
Christum aut Deum non ostentare voluisse,
aut docere eloquentiam, sed veritatem, quæ
amat esse nuda, & aperta, ideoque non mi-
randum viles in scriptura sæpe, ac plebejas
similitudines reperiri. Quemadmodum au-
tem oratoria similitudo non potest esse vilis
nimium, ità nec assumenda audax, & inso-
lens.

Quartum itaque vitium est, si modus in
assi-

assimilatione non teneatur, oportet enim metaphoram, ut grata sit, esse moderatam, modestam, & verecundam; nam sicut dum vilis est, rem facit contemptibilem, v. g. Consul est pastor populi, ita si nimia sit, præsumptione sapit, & violenta est: quis enim ferat si pulicem, camelum; aut muscam elephantum efficias. Hinc vitio laborant istæ: venti per campos equitant, verbis in me jaculatus est, campos pacis sustulit, & belli montes induxit. Barbam calceare. Xerxes Persarum Jupiter, vultures sepulchra animata, murium latibula mysteria, plebis ver adolescentes, culter tonsorius præest civitati, id est, rapax, audio tibicinem Boream. Ex hoc capite P. Causinus l. 2. c. 8. & 9. reprehendit Sidonium Apollinarem & Ennodium, quod elatis, & inflatis nimium usi sint metaphoris Poëtarum more. Scilicet ubi Cicero dixit languit juvenus, Sidonius habet, mussitat juvenum nostrorum calceata generositas; ubi Cicero terram aut herbas arefcere; Ennodius, cui si votivi negentur afflatus, fatiscat ut terra, cui caelo nihil liquitur, nec venas suas bibuli humoris infundit. Plura si libet, require locum jam citatum. Ego addam exemplum epistolæ Prædicantis heterodoxi, ut barbâ & collari, sic stylo intumescens.

Epistola gratulatoria de recuperata valetudine.

Pinguissimo lætitiæ butyro perfusus fui, postquam per mearum canales aurium hausi Dominum Compatrem furcâ convalescentiæ

tiæ

tiæ fimum morborum ex stabulo sui corpõ-
ris eiecisse, & pristinam valetudinem in con-
clave suorum viscerum scopis pharmaceuti-
cis bene purgatum, & mundatum, reduxisse.
Quocirca & ego omnes quadrigas & jugales
mei pectoris educam, & multa plaustra gra-
tiarum ad magnum Jehovam transmittam,
simulque fores illius malleo orationis forti-
ter pulsabo, ut supremus ille textor telam sa-
nitatis, & vitæ, Domini Compatri non ad
ulnas, verùm etiam ad multas orgias anno-
rum extendere dignetur.

Responsoria.

Quos amœna ingenii tui tempe pinguissi-
mo doctrinæ fimo stercoreta genuerunt flo-
res, fidei memoriæ recludam, & conservabo
canistro : enim verò medius fidius, dum di-
spensator tuus (tuum epistolas exarandi in-
strumentum, tanquam bonum eorum, quæ
in agro mentis tuæ florent, promum con-
dum indigitatum volo (eos mihi in ore lite-
rarum tuarum manifestos allegavit, tantum
me admirationum nubifragium! ut corporis
navis, vitæ Navarchus stuporis imbre, usque
ad summum repletur, & vix non naufra-
gium patiundo anima Nauclerum corporis
evomuerit, & locum Libitinæ cedere impe-
rârit. Etenim pol æde pol! haud aliter autu-
mare possum, quàm in Vulcania sapientiæ in-
cude novam in illa ceu Jovis cerebro Palla-
dem fabricatam è summis cœli fornicibus ad
terræ

terræ pavementum rursus esse delapsam.

Vides centonem ex ineptis, incongruis, vilibus, & insolentibus metaphoris confutum, quas vitium esse jam patet ex dictis. Sed & hoc vitium advertendum est, quod monet auctor, quod nimium frequentes ac condensatae sint, nimis enim manifestè apparet ornatûs affectatio, atque ostentatio contra ea, quæ supra c. 2. dicta sunt. Hac etiam ex causa damnantur Ennodii exempla, quæ loco citato affert Cassiodorus. Talis est illa Mæcenatis apud eundem c. 5. ubi stylus puerilem exagitat. Quid purius amne, silvisque ripâ comantibus, vide, ut alveum lintribus arent, versoque vado remittant hortos: quid si quis fœmina cirro crispata, & labris columbatur, incipitque suspirans, ut cervicelaxâ feratur? nemo tyranni iremediabilis factio rimantur epulas, lagenæque tendant domos, & sæpe mortem exigunt &c. Num statim hæc cum legeris inquit Seneca epist. 114 hoc tibi occurret, hunc esse qui solutis tunicis in urbe semper incesserit, ita ille. Datur tamen locus frequentibus metaphoris atque allegoriis in genere demonstrativo, ubi stylus requiritur floridus, eò quod oratio non tam ad probandum, vel persuadendum, quam ad delectandum componatur similitudine autem mirificè capiantur animi; vitanda tamen est obscuritas & affectatio.

Appendix

Appendix ad caput 10.

Exempla metaphoræ ex sacris literis.

Confert troporum notitia non solum ad eloquentiam, sed etiam ad scripturæ sacræ sensum indagandum, & cognoscendum. Tropis enim ut plurimum usus Spiritus Sanctus, tum ad res intellectum nostrum excedentes melius declarandas, tum ad obvelanda mysteria, quæ passim nota esse non voluit, nè margaritæ projicerentur ante porcos, gentiles scilicet & improbos, tū ut multipliciorum expositione Doctorum, & SS. Patrum ingenia exercerentur, ac multiplex eruditio sacra, ex multiplici expositione emanaret. Hujus verò cognitio cum sit utilissima iis præsertim, qui ad Ecclesiasticum statum aspirant, vel conciones audiunt, adjungam in sequentibus aliqua ex sacris litteris exempla, ut ignorantium cesset admiratio in scripturæ sacræ lectione vel auditione, & ut viam habeant ad plura per se investiganda & cognoscenda. Et metaphoram quidem quod attinet, ejus usus est frequentissimus in sacra Scriptura. Sic enim Christus vocatur Leo de tribu Juda, petra, lapis angularis, lapis abscessus sine manibus, via, ostium, lux mundi, vitis vera, pastor, panis vitæ, in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, & ipsa Sacramenta per similitudinem in sua materia referunt visibilter, quod gratia facit, & operatur in anima
invi

invisibiliter. v.g. aqua in baptismo, oleū in extrema unctiōe, panis species in Eucharistia: nam sicut aqua lavat à sordibus corpus, ità gratia baptismalis à sordibus peccati, præsertim originalis, abluit animam; & sicut oleum expeditos reddit Athletas ad pugnam; sic gratia in extrema unctiōe collata reddit animam agilem ad pugnandum contra dæmonem, in agone quam maximè infestantem. Et sicut panis vitam quidem non restituit, sed conservat & confortat, ità Eucharistia gratiam per peccatum mortale ablatam (per se loquendo) non reddit quidem (ad hoc enim requiritur absolutio in Sacramento pœnitentiæ) sed animam in bono solidat, & in bono conservat. Per metaphoram etiam intelligenda est Scriptura, dum Deo tribuit corpus aut partes corporis v. g. aures, os, manus, pedes, & actiones harum partium, ut respicere, videre, silere, loqui, odorari sacrificium, audire gemitus, & orationem, item vigilare, dormire, accedere, recedere longè, abesse: & affectus hominis ut irasci, lætari, dolere, pœnitere, oblivisci, recordari &c. nihil enim horum propriè Deo convenit, sed similitudine ab homine desumpta explicari necesse habent. Sic Spiritus S. apparuit in igne, in vento, in forma columbæ, ipse tamen propriè ignis non est, nec columba: sed sicut ignis illuminat & accendit, sicut columba mitis est, & sinè felle, ità Spiritus S. sic Ecclesia dicitur Civitas supra montè posita, mons Sion, Jerusalem &c. Apostoli piscatores hominum, lux mundi, sal terræ, ver-

bum Dei semen, falsi doctores lupi rapaces,
 timidi autem canes non valentes latrare: sic
 Herodes appellatur vulpes, Pharisei genimi-
 na viperarum, sepulchra dealbata &c. Hisce
 sufficiat tanquam digito viam monstrasse.
 Universim autem hæc servatur lex. i. Inqui-
 ritur an propriè seu in propria significatione
 vox accipi possit absque errore in fide, aut ve-
 ritate: quòd si non possit, inquiretur ulterius,
 cur hæc vox adhibeatur pro altera, vel hæc
 res alteram referat, & repræsentet? & depre-
 hendetur convenientia v. g. & relatio simili-
 tudinis, & constabit esse metaphoram. Quòd
 si autem sit convenientia effectus, vel partis,
 & totius, &c. erit Synecdoche, vel Metony-
 mia, vel alius tropus pro diversitate connexi-
 onis de qua supra dictum est c. 8. & 9. Unde
 metaphora est in istis: vituli multi & tauri
 pingues obsederunt me: item puella non est
 mortua, sed dormit; quia importatur similitu-
 do in propositionis explicatione, nam milites
 qui Christum patientem exagitabant, erant
 petulantes sicut vituli, & feroces sicut tauri
 impinguati, & incrassati, obsederuntq; illum,
 sicut urbs obsideri solet, & circumdari, scili-
 cet arctè & undique; & sicut qui dormit, fa-
 cilè excitatur, ut ad se redeat, ita Christo ac
 Deo facilè est mortuum vivificare, vie-
 tæque ac sensui restituere.